

АНАТОЦІЯ

Назва дисципліни / освітнього компонента	ВК 23 Географія зовнішньополітичних зв'язків
Освітня програма	Середня освіта (Географія)
Компонент освітньої програми	Вибірковий
Загальна кількість кредитів та кількість годин для вивчення дисципліни	4 кредитів / 120 годин
Вид підсумкового контролю	екзамен
Мова викладання	українська
Викладач	Велесик Тетяна Анатоліївна
CV викладача на сайті кафедри	https://pnmn.rshu.edu.ua/professor/velesyk-tetyana-anatoliyivna
E-mail викладача	tanya.velesyk@rshu.edu.ua

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни є: розкрити особливості сучасної політичної картини світу, сформувати у студентів знання про основи геополітики як практичного інструменту розв'язання регіональних проблем у світі та в Україні, показати роль та місце України у світовому геополітичному просторі.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- ознайомити студентів з науковими основами географії зовнішньополітичних зв'язків;
- розглянути історичні етапи формування географії зовнішньополітичних зв'язків;
- розкрити сутність територіально-політичної організації суспільства та територіально-політичних систем різних ієрархічних рівнів;
- вивчити сучасну політичну карту світу;
- показати сучасну геополітичну картину світу;
- проаналізувати основні регіональні геополітичні проблеми у світі;
- засвоїти розгорнуту інформацію про форми державного устрою та систему органів державної влади, функції державних кордонів і столиць;
- проаналізувати новітні територіальні трансформації політичної карти світу;
- сформувати уявлення про співвідношення сил у світовій політиці;
- виявити вплив геоглобалізаційних процесів на політичну карту світу, державу і окремого громадянина;

- проаналізувати особливості геополітичної ситуації в окремих регіонах світу;
- вивчити політико-географічне та геополітичне положення України;
- розвинути навички самостійної роботи з різними джерелами політичної, економічної та географічної інформації (картами, схемами, статистичними даними, літературою, ілюстрованим матеріалом, ресурсами всесвітньої мережі Internet тощо).

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 03. Здатність діяти соціально відповідально та громадські свідомо.

ЗК 10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

Фахові компетентності (ФК)

ФК 03. Здатність створювати позитивний психологічний клімат для навчання з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей учнів, організовувати комунікацію між учасниками освітнього процесу, сприяти рівноправному навчанню всіх учнів, незалежно від їх соціально-культурно-релігійних особливостей та дотримуватися етичних норм та вимог безпеки життєдіяльності у професійній діяльності.

Очікувані результати навчання

ПРН 03. Знати закономірності розвитку особистості, вікові особливості навчання і виховання учнів, вміти організовувати ефективну комунікацію між учасникам освітнього процесу та дотримуватися етичних норм та вимог безпеки життєдіяльності в професійній діяльності.

Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЇ

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ. ПОЛІТИЧНА КАРТА СВІТУ

Змістовий модуль 1. Політична карта світу як об'єкт географії зовнішньополітичних зв'язків.

ТЕМА 1. *Методологія та історія формування географії зовнішньополітичних зв'язків як науки.*

Предмет і метод географії. Зміст поняття «політика». Географія зовнішньополітичних зв'язків (політична географія) як наука: підходи до визначення. Політична сфера (політосфера) суспільного життя як об'єкт вивчення географії зовнішньополітичних зв'язків. Структура географії зовнішньополітичних зв'язків. Методи географії зовнішньополітичних зв'язків. Рівні дослідження географії зовнішньополітичних зв'язків. Місце географії зовнішньополітичних зв'язків в системі туристсько-економічних, суспільно-географічних наук. Сучасні завдання й функції географії зовнішньополітичних зв'язків (теоретико-пізнавальна, методологічна, світоглядно-гуманістична). Генезис політико-географічної думки. «Нова» політична географія: проблематика і теорії. Концепції територіально-політичної організації сучасних суспільств. Розвиток української політико-географічної думки. Сучасний стан географії зовнішньополітичних зв'язків в Україні.

ТЕМА 2. *Політична карта світу як об'єкт наукового дослідження.*

Політична карта світу (ПК). Періодизація всесвітньої історії й формування ПК світі. Поняття якісних та кількісних змін на ПК. Проблема регіоналізації ПК світу. Формування регіональних цивілізацій. Регіональні розходження і їхні причини. Акроніми (аббревіатури) на ПК світу: види, приклади. Суперечливі та проблемні питання стану сучасної ПК світу. Міжнародні конфлікти, їх типи, об'єктивні та суб'єктивні передумови виникнення. "Гарячі" точки планети. Етнополітичні конфлікти: чинники, шляхи подолання. Проблеми територіальних претензій. Географія специфічних політичних утворень. Регіоналістські, автономістські та сепаратистські етнічні рухи, їх географія.

ТЕМА 3. *Географічне державознавство.*

Об'єкти ПК: «держава», «країна», «територія». Територіально-політична організація суспільства. Види і функції територіально-політичних систем (ТПС). Держава як найбільш цілісна ТПС. Ознаки держави. Внутрішні та зовнішні функції держави. Історична зміна і розвиток уявлень про державу. Теорії походження держави. Характеристики держави як географічного об'єкта. Політико-географічне положення (ППП) держави. Географічний простір держави. Форми державної території. Вплив конфігурації території на суспільні процеси в державі. Адміністративно-територіальний поділ (АТП) держави. Співвідношення місцевого і територіального управління. Принципи формування сітки АТП. Ієрархія одиниць АТП. Функції АТП. Адміністративно-територіальний устрій, його структура. Поділ адміністративних одиниць за площею і чисельністю населення в деяких державах світу. Головні сучасні напрями реформування АТП: укрупнення низових ланок, створення великих регіонів тощо. Перспективи адміністративної реформи в Україні.

ТЕМА 4. *Класифікації та типології країн світу.*

Значення і сутність типології країн. Показники для «географічних» типологій (форми правління, форми державного устрою, типи політичних режимів). Новітні погляди на класифікації країн: теократичні республіки, держави-напівфедерації тощо. Федералізм як форма державного устрою. Порівняння унітарних і федеративних держав. Класифікації країн світу за географічним, економіко-географічним, політико-географічним положеннями, величиною території, кількістю і типом відтворення населення, його національним складом, рівнем урбанізації, природно-ресурсним потенціалом. Типологія країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку та господарською спеціалізацією в міжнародному поділі праці, за рівнем сформованості організаційно-управлінських структур, структурою господарства країни. Інші підходи до класифікації країн. Країни за ступенем небезпеки для туристів.

Змістовий модуль 2. Історія формування та сучасний стан політичної карти світу.

ТЕМА 5. *Сучасна політична карта світу.*

5.1. *Політична карта Старого Світу – Євразії та Північної Африки.*

Азія - найбільша частина світу. ПК Євразії та Північної Африки за часи Середньовіччя, її характерні особливості. Основні міждержавні суперечності, що обумовили формування ПК Європи Нового часу. Хронологія європейської колонізації Азії. Антиколоніальний рух в азіатських країнах. Введення мандатної системи. Хвилі деколонізації. Характеристика основних етапів формування ПК у ХХ ст. Друга світова війна і територіальні зміни по її закінченні. Основні особливості ПК в період «холодної війни». Наслідки падіння "залізної завіси". Розпад соціалістичних федеративних держав і системи соціалізму в цілому. ПК Європи та Азії на сучасному етапі. Субрегіони і їхній склад. Сучасні системи державного правління. «Гарячі точки» на ПК. Народи без державності. Нові індустріальні країни Південно-Східної Азії: причини і наслідки економічного буму. Україна на ПК Європи та світу.

5.2. Політична карта Нового Світу.

Політична карта Африки на південь від Сахари. Політична карта Латинської Америки. Проблема регіоналізації ПК Америки. Роль США в Центральній Америці. Політична карта Північної Америки. Колонізація Північної Америки. США: особливості устрою території. Політична карта Австралії, Океанії та Антарктиди. Освоєння Австралії – країна «переселенського капіталізму». Океанія - найбільше скупчення островів. Сучасні політичні статуси острівних держав. Антарктида на ПК світу: міжнародно-правовий режим. Особливий політичний статус Антарктиди та територіальні претензії на її територію: причини та прогнозування подальшого стану.

Модуль 2. ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ ГЕОГРАФІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Змістовий модуль 3. Міждержавні границі та їх функції в сучасному світі.

ТЕМА 6. Географія столиць, кордонів та міжнародні інтеграційні об'єднання на політичній карті світу.

Столиця – головний політичний центр держави. Класифікація столиць за походженням. Ексцентриситет столиці і його політико-географічне значення. Основні політичні функції. Явище перенесення столиць: причини, приклади, хронологія. Офіційні та фактичні столиці. Літня та зимова столиці Бутану. Столиця як місце зосередження найцінніших історико-культурних ресурсів держави. Роль столиць у формуванні географії туристичних потоків. Лімологія: державний кордон як ознака суверенітету. Підходи і методи географічних досліджень державних кордонів. Види і типи границь. Функції кордонів в епоху глобалізації (бар'єрна, контактна, фільтрувальна), їх співвідношення. Державні кордони як складова світової системи границь. Спірні кордони. Доктрини "вільних" та "прозорих" кордонів. Державне будівництво і границі. Адміністративні границі. Транскордонне співробітництво, трансграничні райони та їх типи. Майбутнє світової системи політичних кордонів. Міжнародні інтеграційні об'єднання на політичній карті світу. Умови і причини міжнародної інтеграції. Основні етапи й шляхи

створення міжнародних організацій. Принципи й правила формування міжнародних організацій у ХХ–ХХІ ст. Політична й економічна інтеграція. Поділ міжнародних організацій за функціональними особливостями. Типи основних міжнародних організацій, їхній склад і мета. Участь України в роботі міжнародних організацій. Найважливіші глобальні міжнародні організації. Регіональна інтеграція та розмивання поняття державного суверенітету. Значення провідних регіональних та субрегіональних міждержавних організацій. Чорноморський регіон економічного співробітництва (ЧРЕС). Вплив інтеграційних процесів на свободу переміщення та розвиток туризму (Шенгенська угода).

ТЕМА 7. *Електоральна географія.*

Географія виборів (електоральна географія) - новий напрям розвитку географії зовнішньополітичних зв'язків. Місце електоральної географії (ЕГ) у системі географічних наук. Теоретичні основи ЕГ і її основні напрямки. Методи досліджень ЕГ. Географія голосувань. Географічні фактори голосувань. Географія представництва. Розміщення партійно-політичних сил (ППС) та їх територіальне співвідношення. Фактори територіальної розстановки ППС. Аналіз впливу ППС на результати виборів. Політико-географічне (електоральне) районування держави. Викривлення волевиявлення виборців. Поняття політичної партії та громадсько-політичного руху. Функції політичної партії. Підходи до типології політичних партій. Класифікація партій за напрямками політичних поглядів (ідеологією). Соціальна база політичної партії. Партійні системи, їх класифікація. Види громадських організацій. Критерії класифікацій виборчих систем. Типи виборчих систем на прикладі окремих держав. Чинники, що впливають на політичну ситуацію в країні. Сучасна політична ситуація в Україні (за результатами останніх виборів). Електоральна географія України. Основні партії України. Градієнта Захід/Схід. Розходження місто/сіло.

ТЕМА 8. *Історія геополітичної думки і теоретичні підходи в геополітиці.*

Історична змінюваність політичних уявлень. Поняття геополітики. Зміст і співвідношення понять «політична географія», «геополітика», «геостратегія». Історія геополітичних уявлень і теорій. Напрями геополітики. Вплив на розвиток геополітики праць Ф. Ратцеля. Євразійський материк як найважливіший геополітичний регіон сучасності. Основні геостратегічні агенти Євразії (Китай, Німеччина, Франція, Росія, Індія). Геополітичні центри Євразії. Основні класичні геополітичні доктрини. Наукові школи сучасної геополітики. Нестабільність сучасної геополітичної ситуації у світі, перспективи її зміни. Сучасні геополітичні проблеми кордонів як геополітичної реальності, мети, геополітичного засобу. Чинники, що впливають на світовий статус держави. Геополітика й Україна. Геополітичні доктрини України.

ТЕМА 9. *Основи геоглобалістики.*

Якісна зміна міжнародної політичної системи. Поняття «глобалізація». Глобалізація як історичний процес: вплив на політосферу і політичну карту

світу. Посилення взаємозв'язків між країнами у всіх сферах життя у XX–XXI ст. Глобалізація процесів економічного, соціального, політичного, культурного і духовного розвитку людства. Глобалізація та трансформація інституту держави. Транснаціональні корпорації (ТНК) як нові геостратегічні суб'єкти міжнародних відносин. Виникнення глобальних (всесвітніх) проблем: поняття і класифікації. Взаємозв'язок між ними, причини виникнення, сучасний стан й перспективи вирішення. Проблеми поширення демократії і багатопартійності. Значення глобалізації для окремого громадянина.